

- Тетяна Макійчук // Віче – 2009. – № 4. – С. 24-26. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1381/>;
2. Из опыта работы с родителями уличных детей / Социальный приют "Радуга Надежды", Центр дневного пребывания детей / [Васильченко Л.А., Галияхметов Р.Р., Журавлев А.Ю. и др.] Возвращение домой. – СПб.: УСПХПБОФ "Служение" Социальный приют "Радуга Надежды", 2002. – 98 с.
 3. Работа с детьми, оплакивающими потерю близких. Руководство / [Банс Морис, Рикардс Анна, Речел Харви]; – М.: Детский юридический центр, 2003. – 98 с.
 4. Приймна сім'я як соціальне явище в Київській Русі та Російській Імперії. Історія виникнення прийомних сімей в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_виникнення_приймних_сімей_в_Україні
 5. Руководство по медико-социальной реабилитации детей, оказавшихся в трудной жизненной ситуации / Гусарова Г.И., Г.П.Котельников, В.Ф.Пятин. – М.: Медицина, 2006. – 303 с.
 6. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / З.В. Ромовська. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 532 с.
 7. Смирнова Т.М. Опыт патронатного воспитания детей в Советской России и современность [Електронний ресурс] / Т.М. Смирнова // Какорея. Из истории детства в России и других странах: сб. статей и материалов (Труды семинара РГГУ "Культура детства: нормы, ценности, практики). – Вып. 1. – Тверь, 2008. – С. 174-196. – Режим доступу: <http://childcult.rsuh.ru/article.html?id=618906>
 8. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

УДК 347.62: 347.44 (477)

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Дудорова К.Б., к.ю.н., доцент

Бердянський державний педагогічний університет

Статтю присвячено питанням вдосконалення законодавства, яке регулює укладення шлюбного договору.

Ключові слова: шлюбний договір, подружжя, конкубінат, право спільної сумісної власності подружжя.

Дудорова Е.Б. БРАЧНЫЙ ДОГОВОР: ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА / Бердянский государственный педагогический университет, Украина

Статья посвящена вопросам совершенствования законодательства, регулирующего заключение брачного договора.

Ключевые слова: брачный договор; супруги; конкубинат; право общей совместной собственности супругов.

Dudorova K.B. MARRIAGE CONTRACT: QUESTIONS OF IMPROVING THE LAW / Berdyansk state pedagogical university, Ukraine

The article is dedicated to the questions of improving the law that regulates entering into marriage contract. A provision that there are norms that hold the initiative of marriage contract parties and give the reason for never-ended court disputes in the current Family Code of Ukraine is argued. In particular part 4 of Article 93 of the Family Code of Ukraine is analyzed in the context of its correspondence to the society needs. It is stressed out that the law covers tested mechanisms for the protection of violated rights of any contract participant. It is talked about holding marriage contract invalid, change of marriage contract under court decision and also about canceling marriage contract to the demand of one of the couple under court decision, in particular, in case of impossibility to execute it. A conclusion is made that existence of such an estimated category as "extremely unfavorable material position" in the Family Code of Ukraine denies the idea of contract regulation of marriage relations and creates foundation for abuse by the law enforcement agents. It is

proposed to exclude legal directive that marriage contract cannot put one of the couple into extremely unfavorable material position. It is mentioned that cancelling the right to transfer the right of real estate property to other party under the contract limits constitutional rights of citizens and natural person's legal status. The author turns to the law of foreign countries that singles out a special kind of marriage contracts – the contract of actual marriage. Because the Family Code of Ukraine equaled in property area a couple and those persons who are in concubinage, a woman and a man who live as one family but without registering their marriage, have a right to enter into contract which meaning will be identical to the meaning of marriage contract. Today the contract of actual couple that is identical to marriage contract can be allocated to the category of «unnamed contracts». It is proposed to call such a contract for example a family contract and to improve the Family Code of Ukraine by appropriate way.

Key words: marriage contract, couple, concubinage, the right of joint mutual property of the couple.

Шлюбний договір – один із стародавніх правових інститутів, відомий людству вже понад дві тисячі років. На різних етапах розвитку правової історії значення шлюбного договору змінювалось. В одних випадках він набував ключової ролі в процесі формування подружніх стосунків, в інших – взагалі втрачав своє значення.

Інститут шлюбного договору запроваджений у вітчизняне законодавство на підставі Закону України від 23 червня 1992 р. «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю УРСР». Кодекс про шлюб та сім'ю України (далі – КпШС) був доповнений статтею 27-1 «Право подружжя на укладення шлюбного контракту». Постановою Кабінету Міністрів України від 16 червня 1993 р. було затверджено Порядок укладення шлюбного контракту. Свій подальший розвиток шлюбний договір отримав у Сімейному кодексі України, прийнятому 10 січня 2002 р. (далі – СК). Незважаючи на те, що впродовж двадцяти років у вітчизняному законодавстві існують норми, які регулюють питання укладення шлюбного договору, в юридичній практиці цей інститут поки що не набув широкого розповсюдження. На мій погляд, така ситуація пояснюється не лише соціально-економічними причинами, а і недосконалістю українського сімейного законодавства.

Юридична природа шлюбного договору була предметом досліджень В.К. Антошкіної, Т.О. Ариванюк, І.В. Жилінкової, Г.О. Лозової, Я.В. Новохатської, З.В. Ромовської, О.О. Ульяненко, С.Я. Фурси, Ю.С. Червоного та інших науковців. Однак окремі питання щодо змісту шлюбного договору на сьогодні залишаються малодослідженими або дискусійними.

Свого часу справедливої критики зазнавала ст.27-1 КпШС, відповідно до якої умови шлюбного контракту не могли погіршувати становище одного з подружжя порівняно із законодавством України. Це, зокрема, означало, що в контракті взагалі неможливо було відступати від рівності часток дружини та чоловіка в спільному майні подружжя, не дозволялось встановлювати обов'язок чоловіка утримувати працездатну дружину.

Чинний СК порівняно з КпШС містить більш гнучкі правила, завдяки яким особи можуть вирішувати питання улаштування сімейного життя. Однак не можна не звернути увагу на норми, які, з одного боку, стримують ініціативу сторін шлюбного договору, а, з іншого, дають привід для нескінченних судових спорів.

Відповідно до ч.4 ст.93 СК шлюбний договір не може ставити одного з подружжя в надзвичайно не вигідне матеріальне становище. Як свідчить практика, необхідність в укладенні шлюбного договору найчастіше вбачають саме ті особи, які бажають передбачити відступлення від засади рівності часток у майні, придбаному за час шлюбу. До якої межі можна відступати від рівності часток, щоб один із подружжя не опинився у «надзвичайно не вигідному матеріальному становищі»? Чим «не вигідне матеріальне становище» відрізняється від «надзвичайно не вигідного»?

На думку автора Сімейного кодексу З.В. Ромовської, «чи ставить шлюбний договір одного з подружжя у таке становище, належить визначити суду з урахуванням конкретної життєвої ситуації. В одному випадку 1/10 може мати мізерну грошову вартість, у другому – становитиме солідний масток» [1, 227].

Вирішуючи спір, суд, вочевидь, повинен порівнювати не лише матеріальні стани дружини та чоловіка, у яких вони опинилися в результаті укладення шлюбного договору, а і матеріальне становище позивача на момент подання позову з його дошлюбним матеріальним становищем. Адже можна змоделювати таку ситуацію: дружина внаслідок укладення шлюбного договору

опиняється у «надзвичайно невідповідному матеріальному становищі» порівняно з чоловіком, але водночас вона значно покращує своє дошлюбне матеріальне становище.

Ч.2 ст.97 СК дозволяє сторонам шлюбного договору домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, положень ст.60 СК і вважати його особистою приватною власністю кожного з них.

В юридичній літературі висловлювалась думка про вразливість позиції законодавця, який дозволив подружжю в шлюбному договорі встановлювати нерівні частки в майні, яке буде набуватися ними за час шлюбу, або взагалі не передбачати виникнення між ними права спільної власності. Т.О. Ариванюк відзначала, що СК фактично позбавляє одного з подружжя будь-яких реальних гарантій для отримання будь-якої частки у майні, в тому числі у тому, яке могло створюватися і за рахунок його коштів. Авторка обґрунтовувала думку про те, що кожний з подружжя повинен мати право отримати в набутому за час шлюбу майні не менше 1/3 від цього майна незалежно від змісту шлюбного договору. У сімейному законодавстві, як зазначала Т.О. Ариванюк, повинна бути норма, яка б гарантувала подружжю певний мінімум майнової спільності майна, наприклад не менш 1/3 від усього майна, що буде набуватися подружжям. На думку авторки, згода одного з подружжя на одержання в період шлюбу меншої частини майна або повна відмова від неї з юридичної точки зору означає відмову особи від набуття нею суб'єктивних цивільних прав, що суперечить основоположним принципам конституційного і сімейного права [2, с. 4, 12].

Не погоджуючись із наведеною позицією, зверну увагу на те, що законодавець не примушує наречених або подружжя укладати шлюбні договори. Кожна окрема пара має право самостійно вирішувати, чи обрати їй договірний режим майна, чи підкорятися законному режиму.

У п.22 постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» зазначалось: «Якщо шлюбним договором змінено передбачений законом режим спільної сумісної власності, то при розгляді спору про поділ майна подружжя суду необхідно виходити з умов такого договору. При цьому слід мати на увазі, що в силу ч.4 ст.93, ч.1 ст.103 СК положення шлюбного договору, що ставлять одного з подружжя в надзвичайно невідповідне матеріальне становище, порушують його права та інтереси, на вимогу такої сторони за рішенням суду можуть бути визнані недійсними з підстав, установлених ЦК».

Уявімо собі ситуацію, коли таку умову включили до шлюбного договору чоловік – підприємець і дружина – домогосподарка, яка протягом 18 років виховувала дітей і не отримувала з поважних причин самостійного заробітку, а, отже, жодного цінного майна у власність не набувала. Чи можна розраховувати на те, що суд визнає цю умову шлюбного договору недійсною у зв'язку з тим, що дружина опинилась у «надзвичайно невідповідному матеріальному становищі»? Адже особливістю шлюбного договору є те, що він може мати нееквівалентний характер. Шлюбний договір не характеризується абсолютною рівністю того, що повинно бути надане кожному з подружжя.

Видається, що існування в Сімейному кодексі такої оціночної категорії, як «надзвичайно невідповідне матеріальне становище» нівелює ідею договірної регуляції шлюбних відносин і створює підґрунтя для зловживань з боку правозастосовувачів.

Законодавством передбачені відпрацьовані механізми для захисту порушених прав учасника будь-якої угоди. Відповідно до ст.103 СК, якщо один із подружжя вважає, що його інтереси шлюбним договором порушені, правочин може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених ЦК України. Зокрема, підставами визнання шлюбного договору недійсним можуть бути укладення договору під впливом тяжкої обставини і на вкрай невідповідних умовах (ст.233 ЦК), під впливом обману (ст.230 ЦК), під впливом насильства (ст.231 ЦК), укладення правочину під впливом помилки (ст.229 ЦК). Нарешті, згідно із ч.3 ст.100 СК на вимогу одного з подружжя шлюбний договір за рішенням суду може бути змінений, якщо цього вимагають його інтереси, що мають істотне значення. Шлюбний договір на вимогу одного з подружжя може бути розірваний за рішенням суду з підстав, що мають істотне значення, зокрема, у разі неможливості його виконання (ст.102 СК).

З урахуванням викладеного вважаю за доцільне виключити з ч.4 ст.93 СК вказівку на те, що шлюбний договір не може ставити одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище.

Ще однією нормою, яка звужує сферу договірної ініціативи сторін шлюбного договору, є ч.5 ст.93 СК. Вона передбачає, що за шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Автор Сімейного Кодексу З.В. Ромовська пояснювала, що передача майна одним з подружжя іншому у власність повинна оформлюватися за допомогою договору дарування, а не шлюбного договору, який не повинен містити зазначені умови [3, 204-205]. Дійсно, неможливо укласти шлюбний договір, який міститиме тільки один пункт про безвідплатну передачу майна у власність одним з подружжя іншому. Однак, як зазначила С.Я. Фурса, на практиці можливі випадки, коли подружжя домовиться про те, що один з них передасть іншому у власність належне йому майно, а певне майно іншого продадуть, і гроші використають на потреби сім'ї. Хоча тут матиме місце не безвідплатна передача майна у власність від одного з подружжя до іншого, але така умова не зможе бути включена у шлюбний договір вказаних осіб, що неправильно і необґрунтовано [4, 57].

І.В. Жилінкова ретельно проаналізувала різні тлумачення зазначеної норми. Авторка зауважила, що правило, закріплене у ч.5 ст.93 СК, не дозволяє подружжю поділити спільне майно в тих випадках, коли в наявності є декілька об'єктів нерухомості. Якщо в шлюбному договорі буде передбачено, що при поділі спільної сумісної власності одному з подружжя буде передаватися у власність квартира, а іншому – житловий будинок, це суперечитиме приписам ч.5 ст.93 [5, 117-118].

Додам, що не відповідатиме закону також умова шлюбного договору, яка передбачає, що при поділі спільного майна одному з подружжя буде передаватися у власність квартира, а іншому – інше цінне майно, право на яке не підлягає державній реєстрації. З цього приводу слушними є міркування Ю.С. Червоного про те, що будь-яка особа може передати за договором іншій особі право власності на нерухоме майно, а позбавлення цього права обмежує конституційні права громадян і правоздатність фізичної особи [6, 179]. З огляду на зазначене, пропоную виключити із СК ч.5 ст.93.

Суб'єктами шлюбного договору є або подружжя, або наречені – особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу (ч.1 ст.92 СК). У деяких зарубіжних країнах, крім зазначених суб'єктів, шлюбні договори можуть укладатися також особами, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах. З цією метою виокремлюється спеціальний вид шлюбних договорів – договір фактичного подружжя. Розроблено правило, відповідно до якого якщо особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах у майбутньому реєструють шлюб, то укладений раніше договір автоматично перетворюється на шлюбний договір, якщо інше не обумовлено сторонами. Тобто подружжю немає необхідності укладати новий договір [5, 53].

СК України урівняв у майновій сфері подружжя і тих осіб, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі. У другому випадку мова йде про конкубінат (від латинського «concupinatus» – тривале позашлюбне співжиття з неодруженою жінкою). Відповідно до ст.74 СК майно, набуте фактичним подружжям за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На спільне майно цих осіб поширюються положення глави 8 СК, яка присвячена праву спільної сумісної власності подружжя. На підставі зазначених норм жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але без реєстрації шлюбу, мають право укладати договір, зміст якого може бути тотожним змісту шлюбного договору. Однак шлюбним такий договір названо бути не може, бо це суперечитиме чинному законодавству.

На сьогодні аналогічний шлюбному договір фактичного подружжя можна віднести до категорії «непонайменованих договорів». Утім, вважаю, що цю угоду є сенс назвати, наприклад, сімейним договором. Пропоную також доповнити ст.74 СК частиною 3 такого змісту: «Дружина та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, мають право на укладення між собою сімейного договору, на який поширюються положення глави 10 СК».

Особи, які перебувають у конкубінаті, мають бути зацікавлені у врегулюванні своїх майнових правовідносин за допомогою договору. Адже в разі виникнення між ними майнового спору найбільш складним, як зазначила В.М. Махінчук, є питання про те, з якого моменту виникають підстави говорити, що конкубінат має (мав) місце та саме за яких умов одна із сторін такого конкубінату набуває певних майнових прав стосовно іншої. Тобто спірним є питання вироблення критеріїв визначення самого факту спільного проживання, співжиття [7, 96]. Видається, що врегулювання на законодавчому рівні «сімейного договору» сприятиме його більш широкому застосуванню на практиці.

Отже, з ухваленням СК змінився порядок регулювання майнових відносин у сімейній сфері, адже імперативні приписи суттєво поступаються диспозитивному регулюванню. Поряд з іншими правочинами шлюбний договір надає громадянам можливість побудувати свої сімейні відносини, виходячи з власних інтересів. Законодавство, яке регулює питання укладення шлюбного договору, повинно поступово вдосконалюватися відповідно до потреб суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ромовська З.В. Українське сімейне право: підручник / З.В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.
2. Ариванюк Т.О. Правове регулювання відносин власності між подружжям: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т.О. Ариванюк; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 20 с.
3. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: науково – практичний коментар / З.В. Ромовська. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 532 с.
4. Фурса С.Я. Шлюбний контракт в нотаріальному процесі / С.Я. Фурса // Право України. – 2002. – №5. – С.56-57.
5. Жилинкова И.В. Брачный договор / И.В. Жилинкова. – Харьков: Ксилон, 2005. – 174 с.
6. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины / под ред. Ю.С. Червоного. – К.: Истина, 2003. – 520 с.
7. Махінчук В.М. Конкубінат за Сімейним кодексом України: проблеми правореалізації / В.М. Махінчук // Наукові засади та практика застосування нового Сімейного кодексу України. Матеріали Круглого столу. 25 травня 2006 р., м. Київ. – Х.: Ксилон, 2007. – 212 с.

УДК 34: 796.011 (477)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СПОРТІ

Ткалич М.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті досліджено особливості правового регулювання відносин, пов'язаних із застосуванням юридичної відповідальності у спорті. Автором зроблено висновок, що чинне законодавство містить прогалини в досліджуваній сфері. Зокрема, законом не передбачено механізму застосування цивільно-правової та кримінальної відповідальності до осіб, які навмисно завдали шкоду іншим особам, охоронюваним правам та інтересам у процесі здійснення спортивно-змагальної діяльності.

Ключові слова: юридична відповідальність, спортивно-змагальна відповідальність, цивільна відповідальність, кримінальна відповідальність, спортивне право, галузь права, комплексна галузь права.

Ткалич М.О. ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СПОРТЕ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье исследованы особенности правового регулирования отношений, связанных с применением юридической ответственности в спорте. Автором сделан вывод, что действующее законодательство